

УДК 005:378(94+931)

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В АВСТРАЛІЇ І НОВІЙ ЗЕЛАНДІЇ

Швець Д. Є.

*к. с. н., доцент кафедри менеджменту організацій
Запорізької державної інженерної академії*

У статті розглянуто особливості інноваційної моделі управління вищою освітою в Австралії і Новій Зеландії, структурно-функціональні особливості різних інституцій освітнього процесу.

В статье рассмотрены особенности инновационной модели управления высшим образованием в Австралии и Новой Зеландии, структурно-функциональные особенности разных институтов образовательного процесса.

высшим образованием, институты образовательного процесса.

The article considers the innovational management-model of high education on Australien and New Zealand, structure-functional dimensiones of different institutes of educational process.

Ключові слова: інноваційна модель управління, вища освіта, управління вищою освітою, інституції освітнього процесу

Постановка наукової проблеми

Країни англо-саксонської цивілізаційної периферії представляють собою так звані консоціальні суспільства, які поєднують в собі представників різних етносоціальних спільнот і є мультикультуральними суперетносами, що утворюють єдину спільноту. Зазначена обставина накладає свій відбиток і на систему управління вищою освітою, що знаходить своє відображення у наступних характеристиках: доволі високий рівень витратності в освітньому менеджменті, організаційно прив'язаний до підтримання високої якості і інтелектуального авторитету власної вищої освіти в Європі; цілеспрямована урядова підтримка урядом ВНЗ при поєднанні корпоративного самоуправління та державного фінансування; законодавчо-організаційні умови для пріоритетного працевлаштування випускників ВНЗ та забезпечення підвищеного рівня оплати їх праці, що також побічно стимулює ВНЗ до підвищення якості освіти; організаційно-управлінське забезпечення мультикультуралізму вищої освіти, надання можливості її отримання представникам національних меншин; міжкультурна інтегративність освітнього процесу, який організований на засадах залучення іноземних студентів та викладачів (в першу чергу зазначена риса стосується Австралії і Канади); соціально-юридична інституціалізація консультативно-експертної ініціативи представників інтелектуальних мікроеліт ВНЗ на рівні урядових структур. Поєднання цих характеристик однієї з одною розв'язує проблему інституційної ефективності системи вищої освіти в зазначених країнах.

Метою статті є виявлення описових характеристик інноваційної моделі та побудова порівняльної описової моделі систем вищої освіти Австралії та Нової Зеландії.

Завданнями статті є:

А) виявлення описових характеристик інноваційної моделі та побудова порівняльної описової моделі систем вищої освіти Австралії;

Б) виявлення описових характеристик інноваційної моделі та побудова порівняльної описової моделі систем вищої освіти Нової Зеландії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання наукової проблеми. Інноваційна модель організаційного розвитку підприємства сформувалася до початку 70-х років (М. Кіртон, С. М. Сігел, І. Ансоффа, Ч. Арджіріс, Р. Данкан). Будучи раціонально-штучною, екзогенно-ендогенною, балансовою, адаптаційною, такою, що передбачає можливість змін не тільки внутрішнього, але і зовнішнього середовища підприємства [1,3], дана модель трактує університет як штучно-раціональну, інструментальну метасистему, яка постійно реконструюється під вирішення нових завдань і розглядається через призму впровадження нововведень [2, 3].

Невизначена наукова проблема, якій присвячено статтю. Статтю присвячено встановленню особливостей зв'язку між інноваційною моделлю управління вищою освітою та структурно-інституційними чинниками високої її ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження та обґрунтування отриманих наукових результатів. В ХХ ст. Австралія стала одним з лідерів міжнародного ринку послуг вищої освіти. Система освіти Австралії має добру репутацію в усьому світі, що є результатом ретельного контролю над всіма навчальними закладами країни, який здійснюється Федеральним урядом. Австралійська система освіти ґрунтується на британській моделі.

Університети Австралії займають провідні позиції в Тихоокеанському регіоні, їхні дипломи визнаються в усьому світі. В університетах країни навчається більше 680 тис. студентів. Перелік тільки бакалаврських програм включає більше 2000 позицій.

Найбільший вибір державних і приватних навчальних закладів пропонують Сідней і Мельбурн, два найбільших міст країни. В одному тільки Сідней і його передмістях розташовано 6 університетів. Що стосується спеціальностей, то, наприклад, тільки один UNSW (University of New South Wales) пропонує більше 75 різних програм в області дизайну.

Найстарший університет країни – Університет Сіднею – був заснований ще в 1851 році. До числа найпрестижніших ВНЗ країни входять також Університет Нового Південного Уельсу (University of New South Wales, UNSW), Мельбурнський університет (University of Melbourne), Квінслендський університет (University of Queensland) і ряд інших.

Навчання на ступінь бакалавра в Австралії займає три (ординарні ступені) або чотири (почесні ступені) роки. Деякі області – медицина, стоматологія, інженерні науки – передбачають більш тривалий – від 4 до 6 років – термін навчання [5].

Останнім часом більшу популярність отримали «подвійні ступені» – наприклад, в області бізнесу та права, інформаційних технологій та менеджменту. На цих програмах термін навчання складає 5-6 років. Магістерський ступінь можна одержати за 1-2 роки. Ступінь доктора наук (Ph) – найвища академічна кваліфікація – присуджується після глибокого вивчення теоретичного курсу і виконання кваліфікаційної науково-дослідної роботи. Весь процес разом, включаючи дослідження, займає три роки.

В цілому представники інноваційної моделі розглядають підприємство як досить пластичну систему, а організаційна культура підприємства розглядається як пасивний компонент організаційного розвитку, який найчастіше доводиться долати в процесі реалізації стратегічних цілей підприємства, ніж використовувати його як інструмент оптимізуєчий, враховувати як рушійний фактор розвитку.

У широкому розумінні слова, інноваційна модель передбачає сукупність раціоналістичних концепцій, згідно з якими організаційний розвиток підприємства – раціонально спланований, свідомо викликаний і контрольований процес структурних змін.

Необхідно виділити дві інтерпретації зазначеної моделі, залежні від джерела змін на підприємстві: 1) ендогенні, в якій джерелом змін визнається внутрішнє середовище підприємства; 2) екзогенні, в основі якої розглядається динаміка зовнішнього середовища.

До розробників першого типу можна віднести: М. Кіртону, С.М. Сігела, У.Ф. Кемеррера [2, 34]. Автори пов'язують структурні зміни з реалізацією якогось проекту (в зазначеному випадку – науково-освітні проекти ВНЗ від корпоративних замовників), що є результатом незадоволеності керівної ланки підприємства станом внутрішнього середовища, результатом діяльності або конфліктів усередині підприємства. Другий тип розроблений І. Ансоффом, Ч. Арджірісом, Р. Данканом, Р. Залтманом, які вбачають основне джерело формування проекту і стратегії структурних змін у зміні зовнішнього середовища [1].

Зміни середовища припускають вироблення нової стратегії, що передбачає зміну ринків, типу продукту, що випускається, а також зміна системи орієнтирів діяльності, контролю за їх здійсненням. У рамках інноваційної моделі є сенс відзначити *теорію ресурсної залежності* як детально більш розроблену версію екзогенно-інноваційних моделей. Тут інноваційна логіка поєднується з інвайронментальною орієнтацією, спирається на положення теорії обміну (П. Блау, Дж. Хоманс) [2, 66; 3, 44]. Ця теорія знайшла широке застосування в практиці управління і стала основою для таких підходів до проблематики організаційного розвитку, як концепція стратегічного управління (Дж. Пфедффер, Г. Салансік).

Деякі з університетів мають право присвоювати тільки ступінь бакалавра та мають у своєму розпорядженні невелику кількість факультетів, на яких готують фахівців тільки найактуальніших напрямків – бізнесу, бухгалтерського обліку, інформаційних технологій, права, інженерних наук. Більшість університетів мають декілька кампусів: усього студентських кампусів в Австралії більше 150.

Особливістю австралійської системи вищої освіти є розвинений сектор дистанційних програм. 10 з кожних 100 австралійських студентів, за підрахунками фахівців, одержують знання в домашніх умовах (з використанням інтернет-технологій). У зв'язку з цим, вищу освіту Австралії можна вважати «піонерським анклавом» дистанційної освіти. Перший ступінь студентів, що закінчив курс дистанційно, було видано Квінслендським університетом ще в 1911 році, а зараз програми цього типу пропонують більше 30 університетів країни, включаючи найпрестижніші.

Для вступу в австралійський університет вихідцям з інших країн необхідно закінчити 1-2 курси ВНЗ, здати іспит з англійської мови (IELTS – з результатом від 5,6 балів, TOEFL – від 550 балів) і представити академічну довідку про прослухані курси та отримані оцінки.

Згідно з класифікацією комітету з вищої освіти Австралії [6], (назва цього управлінського органу може змінюватись на Міністерство, хоча, це істотно не впливає на його функції), ВНЗ країни поділено на 4 групи (п'ятизіркові, чотириохзіркові, трьохзіркові та університети-лідери

за якістю наукових досліджень), в залежності від рейтингу, який дає можливість обрахувати рівень популярності ВНЗ за різними критеріями: *задоволеність студентів рівнем викладання, проведенням наукових досліджень, співвідношення чисельності студентів та викладачів, оснащеність комп'ютерами та бібліотечним фондом; наявність умов для занять спортом, медичних, юридичних та кар'єрних служб, технічної оснащеності навчального процесу, успішність студентів, відсоток осіб, які отримали ступені, перспективи роботи за спеціальністю.*

Рейтингове оцінювання в Австралії слугує багатьом управлінським цілям, зокрема:

- *сприяння модернізації та гнучкості освітньої сфери завдяки зворотному зв'язку (у вигляді опитувань) з основними учасниками (студентами, викладачами) навчального процесу;*
- *класифікуючи різні типи освітніх закладів, учбових програм та дисциплін стимулювати конкуренцію між ними;*
- *своєчасне надання потенційним споживачам (абітурієнт, працедавець, державні структури) адекватної порівнювальної інформації про статус вищих навчальних закладів;*
- *забезпечення прав молоді людини на працевлаштування за рахунок покращення якості вищої освіти.*

Іноземні студенти, що мають добрі академічні показники, можуть претендувати на одержання стипендії, однак число їх дуже невелике. Ряд стипендій виділяється Австралійською урядовою організацією з надання матеріальної допомоги (AusAID). Уряд підтримує студентів, що одержують технічну та вищу освіту за різними спеціальностями майже у всіх університетах і коледжах TAPI. Щорічно уряд Австралії виділяє 300 стипендій для іноземних студентів (Overseas Postgraduate Research Scholarships, OPRS), її одержують ті, хто вчиться на магістерських і докторських програмах.

В Новій Зеландії на сьогодні налічується вісім університетів – University of Otago, University of Auckland, University of Canterbury, Lincoln University, University of Waikato, Massey University, Victoria University, Auckland University of Technology. Загальна чисельність студентів перевищує 110 тис., 3-10% - іноземці.

Перші університети в Новій Зеландії виникли біля 150 років тому. За основу при створенні їх організаційної структури та системи корпоративного управління було прийнято британську модель. Прикладом, що ілюструє тісний зв'язок Нової Зеландії і Великої Британії у сфері культури і освіти, може послужити Кентерберійський університет (University of Canterbury). Його було засновано в 1873 році двома випускниками Оксфорду і Кембриджу. Ніби продовжуючи історію суперництва двох знаменитих англійських ВНЗ, сьогодні Кентерберійський університет виборює право називатися кращим навчальним закладом країни у свого побратима – Оклендського університету (University of Auckland).

Першим у Новій Зеландії було засновано університет Отаго (University of Otago), розташований у місті Дунедін (Dunedin) в 1869 році. Зараз загальна кількість його студентів перевищує 17 тис. осіб. Найбільшим університетом країни є Массей (Massey University), де навчається 32 тис. студентів. Університет має три кампуси: у Північному Палмерсоні (Palmerson North), Олбані (Albany) і у Веллінгтоні. Інші університети – це Університет Вайкато (University of Waikato), розташований у Гамільтоні, Університет Вікторії у Веллінгтоні (Victoria University of Wellington), Університет Лінкольна (Lincoln University) [6].

Університети рейтинговані за пріоритетними напрямками:

- медицина і дослідження в галузі ветеринарії (університет Отаго);
- інженерія у сфері лісового господарства, лісництва і екології (Кентерберійський університет);
- торговельно-економічні та фінансові спеціальності, банківська справа (університет Лінкольна (Lincoln University));
- цивільне та промислове будівництво, виробничий менеджмент (Оклендський університет).

Основним рекомендованим способом вступу в новозеландський ВНЗ є закінчення його підготовчого відділення (Foundation). Такі відділення відкриті при п'ятих університетах – University of Auckland, Auckland University of Technology, Massey University, University of Otago, University of Waikato. Програма звичайно розрахована на рік занять. Слухачі вивчають кілька академічних дисциплін на вибір, здобувають навички, необхідні для навчання в університеті (наприклад, вчать писати есе й знайомиться із методами пошуку інформації в бібліотеці) та займаються англійською мовою. Абітурієнти мають можливість обрати також широке коло професійно-орієнтованих дисциплін, необхідних для навчання за майбутньою спеціальністю (наприклад, якщо абітурієнт бажає одержати ступінь бакалавра природничих наук (Bachelor of Science, BSc), він обирає відповідні предмети – як правило, фізичні і математичні. По закінченню навчання студенти одержують Certificate of University

Preparation (CUP), з яким вони можуть вступати в університет нарівні з новозеландцями. Для прийому на програму Foundation необхідно представити атестат про середню освіту і здати тест TOEFL з результатом не нижче 500 балів або тест IELTS з результатом не нижче 5,0 балів.

На сьогодні існує дві базові рейтингові методики, які дозволяють оцінити роботу університетів Нової Зеландії (ними користуються також освітні Міністерства і відомства Великої Британії, Австралії і Канади): *методика QS, яка використовується газетою «Таймс» і консалтинговою фірмою з однойменною назвою, та рейтинг-методика Інституту вищої освіти Шанхайського університету (Institute of Higher Education of Shanghai Jiao Tong University).*

Рейтинг-методика «Таймс»-QS ґрунтується на п'яти основних індикаторах: якості наукових досліджень що проводяться у ВНЗ, оцінці діяльності ВНЗ роботодавцями кількості іноземних викладачів та студентів, а також пропорції «студенти-викладачі» (коефіцієнт викладацької завантаженості).

У 2009 р. QS звернулася до 3703 викладачів які активно займаються науковою діяльністю с проханням назвати 30 ВНЗ, в яких проводяться наукові дослідження на найвищому рівні. Цю частину рейтингу організатори оцінили в половину від всіх отриманих балів.

На наступному етапі свою оцінку університетам по підготовці випускників до професійної діяльності виставили 736 найбільших рекрутингових компаній. Також в роботі «Таймс»-QS додатково оцінювались три параметри: співвідношення запрошених іноземних викладачів до загальної чисельності штату викладачів, співвідношення іноземних студентів до загальної чисельності студентів, що навчаються у ВНЗ, а також чисельність студентів, що припадає на одного викладача.

Критерії рейтинг-методики Шанхайського університету частково співпадають з критеріями «Таймс»-QS. Вона також враховує такі індикатори, як якість викладання і рівень проведення наукових досліджень, однак крім індексу цитування викладачів ВНЗ, вона також приймає до уваги кількість Нобелівських лауреатів і нагороджених іншими науковими преміями.

Отримання ступеня бакалавра в Новій Зеландії передбачає трирічне навчання, ступеня із відзнакою (Bachelor with Honours) – чотирирічне. Навчальний термін для отримання ступеня магістра складає один рік. При працевлаштуванні істотними перевагами на ринку праці користуються власники дипломів бакалавра із відзнакою.

За окремими спеціальностями передбачено більш тривалий термін навчання: бакалаврський ступінь з інженерної справи присуджується після чотирьох років навчання, з медицини – після шести років. Одержання подвійного ступеня (Joint Degree) займає п'ять років. Для одержання ступеня магістра термін навчання складає ще 1-2 роки. Навчання в докторантурі, за результатами якого присвоюється докторський ступінь (Ph), триває, як правило, 3 роки [6].

Вступ до університетів цієї країни з атестатами зрілості, отриманими в інших країнах, є дещо обмеженим. Як правило, претендентам необхідно закінчити один або два курси ВНЗ в країні походження, або рік-два провчитися в Новій Зеландії – на підготовчому відділенні (Foundation) або в професійно-технічному навчальному закладі. Ще одним способом є закінчення новозеландської середньої школи. Претенденти повинні також продемонструвати знання англійської мови на рівні не менше 550 балів з тесту TOEFL або 6,0 з тесту IELTS.

Плата за навчання в Новій Зеландії є значно нижчою, ніж у країнах Європи і в Австралії (різниця, в залежності від ВНЗ, коливається в діапазоні 20-70%). При цьому дипломи новозеландських ВНЗ визнаються в більшості країн світу (70% випускників працюють за межами Нової Зеландії). Студент також має можливість після трьох років навчання одержати дозвіл залишитися працювати в країні за одержаною спеціальністю на строк до двох років [6].

Висновки. Система рейтингування ВНЗ Австралії є на 100% незалежною від офіційних державних структур і, таким чином, нівелює їх вплив на оцінку якості освіти. Рейтинги представляють об'єктивну, прозору та максимально повну інформацію про якість освітніх послуг надаваних ВНЗ, дають можливість зрозуміти механізм ціноутворення в сфері платної освіти у ВНЗ, і відповісти на постійно виникаючі запитання про оптимальність співвідношення «ціна/якість освіти».

Отже, оцінювання якості освітніх послуг в Австралії є одним із механізмів, що сприяє процесу структурного реформування національної системи вищої освіти, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах для забезпечення інтеграції до європейського наукового та освітнього простору з метою підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування,

поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підняття конкурентоспроможності вищої школи.

При кожному університеті Нової Зеландії є розвинена інфраструктура обслуговуючого освітнього управління (educational-corporative service-management), яка включає юридичну службу, медичне обслуговування, службу працевлаштування, управління студентськими гуртожитками. Вони забезпечують супровід студентів в їх переміщеннях між різними суб'єктами соціального простору: роботодавцями, орендодавцями житла, системою соціального страхування та медичного обслуговування. Університети Нової Зеландії пропонують своїм студентам широкий спектр спеціальностей, однак, у кожного з них є свої традиційні факультети із науковими мікроелітами, науковими школами та академічними авторитетами, що відрізняє Нову Зеландію від Австралії і в більшій мірі наближає її систему управління ВНЗ до Великої Британії та країн Заходу Європи. Вищі органи управління освітою Нової Зеландії при оцінці діяльності ВНЗ керуються селекційною моделлю адаптації університету до зовнішнього середовища. Селекційна модель відмітною особливістю має орієнтацію організаційного розвитку підприємства на зовнішнє середовище, коли ефективність персоналу розглядається як засіб адаптації підприємства до зовнішнього середовища. Основні представники – Х. Олдріх, Дж. Пфєффер, М. Ханнон, Дж. Фрімен, Г. Керрол. Дана модель, будучи екзогенно-ендогенною, раціонально-природничою, еволюційною, адаптивною, стратегічно-історичною, розглядає процеси адаптації та селекції у взаємозв'язку. Так, на думку авторів, адаптаційне навчання індивідів передбачає відбір серед певних зразків і поведінкових варіацій, адаптація ж на рівні організаційної популяції (а університет є різновидом організаційної популяції) припускає відбір серед членів популяції.

Література

1. Argyris, C. (1990) Overcoming Organizational Defenses. Facilitating organizational learning, Boston: Allyn and Bacon.
2. Argyris, C. (1991) Teaching smart people how to learn. Harvard Business Review, May-June.
3. Duncan K. (1990) A Strategic Competitive Advantage Perspective on Management Development. Harvard Business Review, May-June.
4. Organizations are open systems that need careful management to satisfy and balance ...Lawrence, P. R./Lorsch, J. W. (1967), P. 24-28.
5. <http://www.osvita.org.ua/abroad/edusystem/aus/grant/>
6. <http://www.osvita.org.ua/abroad/edusystem/newsealand/>